Aan de raad van de gemeente Lingewaard

Onderwerp	Erkenning van leed en onrecht Molukse gemeenschap Bemmel
Portefeuillehouders	P.T.A.M. Kalfs, N.T.P. Hubers, A. Slob
Zaaknummer collegevoorstel	ZS-890087

Beslispunten

1. De 'Wijzigingsverordening Lijkbezorgingsrechten Lingewaard 2024, eerste wijziging' vast te stellen;
2. Een bedrag van € 10.000,-- in 2025 te onttrekken uit de bestemmingsreserve Kunst voor een bijdrage in de kosten voor het plaatsen van een gedenkteken in Bemmel en een herinneringsbord in Haalderen.

Inleiding

Op 21 maart 2021 was het zeventig jaar geleden dat het eerste schip met Molukkers in Nederland aankwam. Het laatste schip voer op 21 juni van dat jaar de Rotterdamse haven binnen. Het waren geen vluchtelingen, asielzoekers of migranten, maar militairen die in het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL) dienden. Zij kwamen met hun gezinnen op dienstbevel van de Nederlandse regering naar Nederland.

De Gemeente Lingewaard wil het leed en onrecht erkennen dat de eerste generatie Molukkers die onvrijwillig naar Nederland kwam is overkomen na het dienstbevel van februari 1951. Zo werd een deel van de voormalig militairen met hun gezinnen gehuisvest in kort tevoren door de Duitse bezetter gebruikte kampen. Het KNIL werd ontbonden en de Molukse militairen werden ontslagen uit het leger. Van een beloofde snelle terugkeer kwam niets terecht. Deze tragische geschiedenis heeft veel leed, onbegrip en woede veroorzaakt welke tot op de dag van vandaag voelbaar zijn in de Molukse gemeenschap, ook in Lingewaard.

In 2021 hebben ruim 100 burgemeesters, waaronder de burgemeester van Lingewaard, het kabinet per brief opgeroepen het leed te erkennen dat de Molukkers is aangedaan na hun aankomst in Nederland.
Van Molukse zijde is deze brief aangegrepen om landelijk aandacht te vragen voor de graven van KNIL-veteranen, hun partners en meegereisde kinderen. Hierbij werden gemeenten verzocht om deze graven een bijzondere status toe te kennen in Nederland.

De bijzondere status van deze graven wordt gezien als een vorm van erkenning van het leed dat deze eerste generatie Molukkers is aangedaan. De bijzondere status houdt kortgezegd in dat voor KNIL-graven geen leges lijkbezorgingsrechten voor verlenen/verlengen van het grafrecht meer betaald hoeft te worden. De rechthebbende blijft daarbij verantwoordelijk voor het onderhoud en beslist over de in stand houding van het graf.

Het kabinet heeft aangegeven dat de grafrechten van de graven van deze KNIL-veteranen, hun partners en meegereisde kinderen een aangelegenheid zijn van de begraafplaatsen zelf. Omdat het hier gaat over de gemeentelijke begraafplaats aan de Teselaar in Bemmel, is het derhalve aan de gemeenteraad om een besluit te nemen over het al dan niet heffen van leges lijkbezorgingsrechten.

Daarenboven heeft de Molukse werkgroep de gemeente benaderd met het verzoek een gedenkteken voor de KNIL-veteranen op te richten en een herinneringsbord over de Molukse geschiedenis te plaatsen bij het voormalige kamp in Haalderen.

Beoogd effect

In de periode van maart tot en met juni 1951 kwamen de Molukse KNIL-militairen met hun gezinnen (totaal 12.500 mensen) aan in Nederland. Een deel van hen woonde van 1952 tot 1964 in kamp Klein Baal in Haalderen.
De Gemeente Lingewaard wil het leed en onrecht erkennen dat de eerste generatie Molukkers die onvrijwillig naar Nederland kwam is overkomen na het dienstbevel van februari 1951.

Het laten oprichten van een gedenkteken past ook in dit erkennen van het leed en onrecht. Het gedenkteken moet ook een plek worden waar de hele Lingewaardse gemeenschap kennis kan nemen van de Molukse geschiedenis in het Koninkrijk der Nederlanden. Realisatie zal plaatsvinden in 2025.

Argumenten

1.1. *Erkenning van het leed dat de KNIL-militairen, hun partners en meegereisde kinderen is overkomen.*
Erkenning van al het onrecht en het leed dat de eerste generatie heeft ervaren, is belangrijk omdat het nog steeds als een open wond wordt gevoeld. Ook de jongere generaties voelen een langdurig ongenoegen over het - tot nu toe- uitblijven van deze erkenning.
De toekenning van een bijzondere status voor KNIL-graven past binnen deze erkenning. Het opnemen van een vrijstelling van leges lijkbezorgingsrechten bij verlenen of verlengen van het grafrecht voor deze graven draagt bij aan het erkennen van het leed op lokaal niveau. Dat leed werd bij overlijden vaak nog groter doordat men niet kon worden begraven in het geboorteland.

1.2 *De vrijstelling kan pas van kracht worden na aanpassing van de verordening.*
De verordening Lijkbezorgingsrechten geeft in artikel 4 mogelijkheden om vrijstellingen op te nemen. Deze vrijstelling betreft het betalen van lijkbezorgingsrechten voor verlenen of verlengen van grafrechten voor de graven van KNIL-veteranen en/of hun partner en een aantal meegereisde kinderen. Allemaal Molukse inwoners van de eerste generatie.

2.1 *Een gemeentelijke bijdrage zorgt voor een startkapitaal.*
Om een gedenkteken voor de Molukse inwoners en alle andere Lingewaarders op te kunnen richten zijn vanuit de Molukse gemeenschap onvoldoende middelen beschikbaar. Gepoogd wordt om via fondsenwerving, subsidies en andere acties geld bijeen te brengen. Hierbij is ondersteuning vanuit de gemeente aangeboden. Met een gemeentelijke bijdrage is de verwachting dat de fondsenwerving soepeler zal verlopen.
Naast deze financiële bijdrage zal de gemeente ook een deel van de openbare ruimte beschikbaar stellen voor zowel het gedenkteken in Bemmel als het herinneringsbord in Haalderen.

2.2 *Een gedenkteken maakt de geschiedenis tastbaar.*
Nergens in Lingewaard is een herkenbaar gedenkteken voor de Molukse gemeenschap. Door plaatsing op een centrale plaats in Bemmel kan elke inwoner straks het verhaal en de geschiedenis van de Molukse gemeenschap in Nederland en specifiek in Lingewaard lezen. Dat draagt bij aan de kennis van inwoners over de achtergronden bij hun Molukse dorpsgenoten.
Bij het ontwerp en de plaatsing van het gedenkteken betrekken we de Kunstadviescommissie, zodat zij hierbij eventueel de Molukse gemeenschap kunnen adviseren.

2.3 *Het leed van de voormalige Molukse KNIL-militairen en hun familie is niet beperkt tot deze eerste generatie Molukkers.*
Het leed is nog steeds voelbaar in de Molukse gemeenschap. Daarom is het belangrijk om de erkenning van het leed ook zichtbaar te maken voor de volgende Molukse generaties. Daar dragen het oprichten van een gedenkteken in Bemmel en een herinneringsbord in Haalderen aan bij.

2.4 *Een plaats om te gedenken, herdenken en ontmoeten.*
Het voorstel is het gedenkteken te plaatsen aan de Kinkelenburglaan in Bemmel. Hier staan ook andere gedenktekens. Het is een centrale en zichtbare plaats, die uitnodigt om elkaar te ontmoeten en in gesprek te gaan. Dat draagt bij aan het begrip en respect voor elkaar.

2.5 *De plek op Klein Baal in Haalderen maakt onderdeel uit van de Moluks-Lingewaardse geschiedenis.*
Van de eerste verblijfslocatie van de Molukkers in Lingewaard is niets meer te zien. Van 1952 tot 1964 woonden zij in het kamp Klein Baal aan de Lage Zandsestraat in Haalderen. Een herinneringsbord met een foto en uitleg kan de geschiedenis weer laten zien.

2.6 *Onttrekking uit een bestemmingsreserve is aan de gemeenteraad voorbehouden.*
De inzet van de bestemmingsreserve Kunst dient via een afzonderlijk raadsbesluit te worden vastgesteld.

Kanttekeningen

1.1 *Als gemeente kunnen we nooit al het leed wegnemen dat is ontstaan bij de overtocht en het daarop volgende verblijf in Nederland.*
Door de vrijstelling van betaling voor leges lijkbezorgingsrechten mogelijk te maken, komen we tegemoet aan een verzoek van de Molukse gemeenschap. Deze financiële tegemoetkoming en erkenning kan echter nooit de littekens binnen de Molukse gemeenschap wegnemen over onder meer het ontslag van alle veteranen van het KNIL, de huisvesting in de kampen en de beloofde snelle terugkeer naar hun geboorteland welke nooit werd waargemaakt.

1.2 *De vrijstelling is alleen mogelijk voor begraafplaats de Teselaar in Bemmel.*
De vrijstelling voor betaling voor leges lijkbezorgingsrechten voor verlenen of verlengen van het grafrecht geldt alleen voor graven op begraafplaatsen die in eigendom zijn van de gemeente Lingewaard.

1.3 *Restitutie van leges lijkbezorgingsrechten is geen gebaar dat recht doet aan de hele Molukse gemeenschap.*
Verschillende gemeenten kozen voor restitutie van betaalde leges. In Lingewaard betreft dit 17 van de 37 graven (10 graven zijn voor onbepaalde tijd uitgegeven, 10 graven bevinden zich op andere dan een gemeentelijke begraafplaats). Door als gemeente te kiezen voor een bijdrage in de kosten voor een gedenkteken (beslispunt 3) komt dit ten goede aan de hele Molukse gemeenschap.

1.4 *De inkomsten uit verlenging van grafrechten worden lager.*
Door de verordening Lijkbezorgingsrechten te wijzigen en deze wijziging met terugwerkende kracht vanaf 1 januari 2024 in werking te laten treden, zullen er voor 17 graven op termijn geen leges lijkbezorgingsrechten voor verlenen of verlengen worden ontvangen. Dit geldt in elk geval gedurende de periode tot 1 januari 2064.

Financiën

De bijzondere status voor KNIL-graven gaat in op 1 januari 2024 en loopt tot 1 januari 2064. Gedurende deze periode zal van alle graven tenminste één keer het grafrecht aflopen. Door de vrijstelling betekent dit derving van gemeentelijke inkomsten aan leges lijkbezorgingsrechten. Als alle aflopende vrijgestelde graven elke vijf jaar worden verlengd is de gemiddelde legesderving € 2.579 per jaar gedurende de looptijd van de regeling.

Per tijdsblok van vijf jaar is deze derving:

Periode	Derving lijkbezorgingsrechten in deze periode	Periode	Derving lijkbezorgingsrechten in deze periode
2024-2028	€ 2.111	2044-2048	€ 18.017
2029-2033	€ 11.445	2049-2053	€ 18.017
2034-2038	€ 16.247	2054-2058	€ 18.017
2039-2043	€ 18.017	2059-2063	€ 18.017

De gemiddelde jaarlijkse derving is 1,6% van de jaarlijkse baten leges lijkbezorgingsrechten. In werkelijkheid zal dit percentage lager liggen omdat de ervaring leert dat de totale looptijd van grafrechten gemiddeld maar 40 tot 45 jaar is. (deze graven zijn nu gemiddeld 29 jaar oud)
De derving van baten komt ten laste van het product Algemene Begraafplaatsen. Er is geen aanvullende dekking nodig.

De bestemmingsreserve kunst is bedoeld om kunstinitiatieven in de openbare ruimte te ondersteunen. De jaarlijkse storting in de bestemmingsreserve kunst is € 8.000 gestort.
Per 31-12-2023 is € 62.900 beschikbaar in deze reserve. Voor 2025 staat een onttrekking van € 30.000 gepland. Dit is voor het kunstwerk op het Raadhuisplein in Huissen.
Na besluitvorming rond dit voorstel resteert eind 2025 € 49.000 (incl. stortingen 2024 en 2025) in deze bestemmingsreserve. Daarmee is er nog steeds ruimte in de reserve om toekomstige kunstinitiatieven te ondersteunen.

Communicatie en participatie

Met de vertegenwoordiging van de Molukse gemeenschap, bestaande uit onder andere de Zuid-Molukse wijkraad, Zuid-Molukse Kerkraad, nazaten van de Zuid-Molukse KNIL-militairen en stichting Kulit Bia zijn gesprekken geweest om tot dit voorstel te komen. Zij kunnen instemmen met het voorliggende voorstel.

De ‘Wijzigingsverordening Lijkbezorgingsrechten Lingewaard 2024, eerste wijziging’ zal via Het Elektronisch Gemeenteblad en Hét Gemeentenieuws bekend worden gemaakt.

Voortgang

Na besluitvorming over dit voorstel treedt de Wijzigingsverordening op de eerste dag na bekendmaking in werking en werkt terug tot en met 1 januari 2024.
De vervaardiging van zowel het gedenkteken als het herinneringsbord start zodra er voldoende financiële middelen vergaard zijn. Over de onthulling van zowel het gedenkteken als het bord worden nadere afspraken gemaakt tussen de Molukse vertegenwoordiging en het college van burgemeester en wethouders. Zodra hierover duidelijkheid is delen we dit met de gemeenteraad en de Lingewaardse bevolking.

Duurzaamheid

n.v.t.

Bijlagen

1. Raadsbesluit
2. Wijzigingsverordening Lijkbezorgingsrechten Lingewaard 2024, eerste wijziging.

Bemmel, 27 augustus 2024

burgemeester en wethouders van de gemeente Lingewaard,
de secretaris, de burgemeester,

drs. I.P. van der Valk dr. P.T.A.M. Kalfs